

IV JÄRELEVALVELINE TEGEVUS

Pangainspeksiooni tegevus on lähtuvalt järelevalveprotsessi iseloomust, metoodikast ja valdkonnast jaotatud **vaatlevaks, kohapealseks ja üldjärelevalveks**, mida teostavad vastavad talitused. Järelevalveprotsessi selline korraldus on kooskõlas rahvusvahelise praktikaga.

VAATLEV JÄRELEVALVE

Vaatleva järelevalve eesmärk on Eesti Pangale esitatavate aruannete, samuti avalikest allikatest ja muu järelevalvetegevuse käigus saadud informatsiooni alusel pidevalt jälgida ning analüüsida krediidi-asutuste seisundit ning osaleda panganduse regulatiivaktide väljatöötamisel. Pangainspeksioonis on nimetatud eesmärkide saavutamiseks loodud vaatleva järelevalve talitus.

Vaatleva järelevalve raames 2000. aastal aruandeid analüüsides teostati **pankade finantsolukorra regulaarset igakivist seiret**, mis võimaldab määratleda pankade tegevuse peamisi riskivaldkondi. Seire raames ilmnened olulised küsimused olid muuhulgas aluseks pankade kohapealse kontrolli planeerimisel. Samuti arutati mitmeid probleeme nii pankade esindajate kui ka välisaudiitoritega.

Pankade seire raames koostati **riskivaldkondade ülevaateid**, mille eesmärk on põhjalikumalt analüüsida võimalikke väliskeskonnast või muudest teguritest tingitud ohte pangasektorile või üksikutele pankadele. Olulisemad käsitletud valdkonnad olid laenukasvu temaatika, liisinguturu areng ja kinnisvaralaenude kasv, millele tuleb kindlasti pöörata suurt tähelepanu ka 2001. aastal. Krediidiiasutustel soovitati konservatiivselt hinnata kehtivat krediidiriski strateegiat ning krediidiriski mõõtmise ja jälgimise protseduure, et need võimaldaksid õigel ajal reageerida tegevuskeskkonna muutustele.

Lisaks tavapärasele kuisele seiretsükliile viidi läbi **kvartaalsed analüüsiseminarid**, mille raames koostati iga krediidiiasutuse kohta ülevaade peamistest trendidest ja riskivaldkondadest. Seejuures tugineti konsolideeritud aruandlusele, mis hõlmab lisaks krediidiiasutustele ka teisi pangagruppi kuuluvaid äriühinguid, kuna krediidiiasutused on laiendanud oma tegevuse finantsturu kõikidesse valdkondadesse.

Eelkõige oli seminaride eesmärk planeerida järelevalve tegevusstrateegiat. Selle raames hinnati krediidiiasutuste hetkeseisu ja määratleti järelevalvelise tegevuse olulisemad teemad, et eelseisvatel perioodidel ressursse otstarbekamalt kasutada. Lisaks vaatleva järelevalve talituse finantsanalüütikutele ja kohapealse järelevalve talituse finantsaudiitoritele integreeriti kvartaalse analüüsi protsessi varasemast suuremal määral pangainspeksiooni üldjärelevalve talitus, kelle ülesandeks on teha põhjendatud ettepanekuid vajalike mõjutusvahendite rakendamiseks.

Pangasektori analüüsiks kasutatakse jätkuvalt ka krediidiiasutuste **igapäevast likviidsuse seiret**, mille aluseks on Pangainspeksiioni sisemise dokumendina kinnitatud **“Likviidsuse monitooringu alused”**. Igapäevane likviidsuse jälgimine hõlmab pankade kohustusliku reservi täitmise dünaamika kõrval ka krediidiiasutuste likviidsuspuhvrite, suuremate refinantseerimiskohustuste, hoiuste dünaamika, kontsentratsooni jmt kvalitatiivset analüüsi.

Seoses vajadusega täiendada krediidiiasutuste **kapitali adekvaatsuse** arvutamise metoodikat, moodustati töögrupp, mis analüüsides kehtivat kapitali adekvaatsuse raamistikku, võrreldes seda Euroopa Liidu direktiivide, Baseli Pangajärelevalve Komitee juhendmaterjalide ja muude riikide, eelkõige

Pangainspeksiöoni töötajad järelevalve strateegiat planeerimas

Inglismaa, Soome, Hollandi ja Läti vastavate juhendmaterjalidega. Töögrupi vahearuanne sisaldas ettepanekuid kapitali adekvaatsuse direktiivi 98/31/EÜ toorainega seotud instrumentide kauplemisportfelli puudutavate sätete ja pangandusdirektiivi 2000/12/EÜ tasaarveldusi käsitlevate sätete harmoneerimiseks. Selles anti ka hinnang maa- ja ülekanderiski sätete rakendamise kohta Eesti Panga poolt kehtestatud juhendites. Lisaks on töögrupp teinud omapoolseid ettepanekuid investeerimisühingute kapitali adekvaatsuse arvutamise metoodika osas ja konsulteerinud selles küsimuses Tallinna Väärtpaperibörsi. Gruppi tegevus jätkub 2001. aastal.

Kapitali adekvaatsuse regulatiivaktide analüüsiks telliti Phare projekti raames välisekspertidel ülevaade Eestis kehtivate usaldatavusnormatiividest vastavusest ELi direktiivide nõuetele. Olulise järeldusena on ülevaates märgitud, et Eestis kehtiv krediidiasutuste seadus ning krediidiasutuste usaldatavusnormatiivid vastavad valdavas osas ELi pangandusdirektiivile 2000/12/EÜ.

KOHAPEALNE JÄRELEVALVE

Kohapealse järelevalve talituse peamine ülesanne on teostada krediidiasutustes kohapeal kontrolli kõigi olulisemate riskivaldkondade üle. Kohapealne kontroll on laialdasemalt kasutatavaid järelevalve meetodeid, mille ülesanne on selgitada välja, kas krediidiasutuses ja tema konsolideerimisgruppi kuuluvates äriühingutes on piisavad **riskide määratlemise ja haldamise süsteemid** ning sel teel toetada finantssüsteemi stabiilset arengut ja klientide huvid kaitset.

Kohapealne inspekteerimise eesmärk on krediidiasutuse ja tema konsolideerimisgruppi kuuluvate äriühingute detailne ja kompleksne kontroll. Seetõttu ei piirdu ainult regulatiivaktide järgimise kontrollimisega, vaid hinnatakse ka krediidiasutuste üldist riskistrateegiat. Kohapealne inspekteerimine annab ülevaate krediidiasutuste sisemiste juhimissüsteemide adekvaatsusest, nende strateegiate ja poliitikate paikapidavusest, samuti vaatlusaluste krediidiasutuste poolt esitatud aruannete õigsusest ja kvaliteedist.

Inspekteerimise põhiliseks alusmaterjaliks on Pangainspeksiöoni poolt välja töötatud "**Krediidiasutuste kohapealne inspekteerimise juhend**". Selle eesmärk on anda juhiseid kohapealne inspekteerimise korraldamiseks eri riskivaldkondades.

Käsiraamatu koostamisel on lähtutud kehtivatest õigusaktidest ning see on kooskõlas Baseli Pangajärelevalve Komitee soovituse ja ELi direktiividega. Juhend on ette nähtud kõigi krediidiasutustele ja nende konsolideerimisgruppi kuuluvate äriühingute inspekteerimiseks ning sisaldb muuhulgas juhiseid aktivate kvaliteedi, võõr- ja omakapitali stabiilsuse ning tugevuse, tulukuse, aktivate ja passivate juhtimise ning juhtkonna töö efektiivsuse kompleksseks hindamiseks. Suurt tähelepanu pööratakse ka siseauditi tegevusele, sisemiste protseduurireeglite ühtsusele, efektiivselt toimivate riskide jälgimise ja juhtimise süsteemide olemasolule ning bilansvälistele tehingutele.

Kohapealse kontrolli töhustamiseks jätkati 2000. aastal **inspekteerimise sisemiste juhendmaterjalide täiustamist**. Kohapealse inspekteerimise käsiraamatut täiendati konsolideeritud järelevalve (sh liising-ettevõtete järelevalve), gruvi tasandil riskide juhtimise ning rahapesu tökestamise meetmete hindamise osas. Samuti analüüsiti ning kirjeldati kohapealse inspekteerimisprosessi eri faase, eesmärgiga tagada selle kõrgem kvaliteet. Lisaks koostati informatsiooni- ja infotehnoloogia alaste kontolleesmärkide standardi¹ baasil ka käsiraamat, mis käsitleb infotehnoloogia valdkonna inspekteerimist.

Kohapeal inspekteeriti 2000. aastal kvartaalse kava kohaselt. See töötati välja vastavalt krediidiasutuste tegevuse jooksva seire käigus ilmnened olulisematele riskivaldkondadele. Krediidiasutuste seaduse paragrahvi 101 järgi on Pangainspektsioon kohustatud koostama kohapealse kontrollimise tulemuste kohta akti või öiendi, mis esitatakse krediidiasutuse juhatuse liikmele või tema poolt volitatud isikule. Aktis tuuakse välja probleemsemad valdkonnad ja suuremad riskid, samuti avastatud puudused. Viimaste kõrvaldamist kontrollitakse.

Krediidiasutuste tegevusmahu suurenemise töötu teostati 2000. aastal vähem kõiki tegevusvaldkondi hõlmavaid üldinspekteerimisi ning rohkem viidi läbi **konkreetsete riskivaldkondade** kohapealseid kontrollimisi. Vastavalt 1999. aastal kehtima hakanud rahapesu tökestamise seadusele oli 2000. aastal kohapealse järelevalve talituse uueks tegevusvaldkonnaks rahapesu tökestamise meetmete hindamine krediidiasutustes.

Krediidiasutuste seaduse paragrahvi 100 lõike 2 alusel teostab Pangainspektsioon krediidiasutustes kohapealset kontrolli mitte vähem kui üks kord kahe aasta järel. 2000. aastal viidi kõigis krediidiasutustes läbi vähemalt üks kohapealne inspekteerimine, enamikus aga kaks või enam. Kokku toimus aastaga 15 kohapealset inspekteerimist.

Kohapealse järelevalve planeerimisel ja teostamisel hõlmati **pankade konsolideerimisgruppe tervikuna** (vt tabel 3). Inspekteeriti ka **väljaspool Eestit asuvaid**, kuid Eesti krediidiasutuste konsolideerimisgruppi kuuluvaid ettevõtjaid.

Kohapeal kontrolliti kõiki olulisemaid riskivaldkondi. Rohkem pöörati tähelepanu järgmistele aspektidele:

- krediidiasutuste sisemiste riskijuhtimis- ja kontrollisüsteemide hindamine, sh siseauditi tegevus;
- krediidiasutuste laenutegevuse vastavus sisemistele juhendmaterjalidele ning kehtivale seadusandlusele, sh laenuportfelli kvaliteedi hindamine;
- tuletistehingutega kaasnevate riskide hindamine ning nende vastavus kehtivale seadusandlusele ja pangasisestele juhendmaterjalidele;
- organisatsiooni ja juhtimisstruktuuri analüüsime ning juhtimisstruktuuri vastavus peamistele tegevussuundadele ja riskivaldkondadele;
- krediidiasutuste likviidsuse ja fondide juhtimise põhimõtete hindamine;
- rahapesu tökestamise meetmete hindamine;
- infotehnoloogia valdkonna riskide hindamine.

¹ Control Objectives for Information and Related Technology; COBIT.

Tabel 3. Järelevalve alla kuuluvad krediidiasutused ja nende konsolideerimisgrupid seisuga 30. september 2000

AS HANSAPANK	Residentsus	AS EESTI ÜHISPANK	Residentsus
Tütarettevõtjad		Tütarettevõtjad	
1. AS Hansa Capital	Eesti	1. Ühisliisingu AS	Eesti
2. Hansa Maja AS	Eesti	2. AS Ühisinvesteeringud	Eesti
3. AS Crebit	Eesti	3. Ühispanga Varahalduse AS	Eesti
4. Hansapanga Kindlustuse AS	Eesti	4. AS Ühispanga Elukindlustus	Eesti
5. Hansa Aktivate Juhtimise AS	Eesti	5. AS LF Finants (liikvideerimisel)	Eesti
6. AS Balti Kinnisvarainvesteeringud	Eesti	6. AS Bangalo	Eesti
7. AS Flotten	Eesti	7. PT Investeeringute AS	Eesti
8. OÜ Monex	Eesti	8. AS PF Koda	Eesti
Sidusettevõtjad		Sidusettevõtjad	
1. AS Prosperitas	Eesti	1. SEB IT Partner Estonia OÜ	Eesti
2. Pankade Kaardikeskuse AS	Eesti	2. AS Kinnisvaraportaal	Eesti
Välisriikides asuvad tütarettevõtjad		3. AS ETYP	
1. UAB Hansabankas	Leedu	4. AS Pankade Kaardikeskus	Eesti
2. SIA Hansabanka	Läti	5. AS Eesti Liisingukeskus	Eesti
3. UAB FMI Hansabank Markets (liikvideerimisel)	Leedu	Välisriikides asuvad tütarettevõtjad	
		1. AO Russkii Obedinjonnõi Lizing	Venemaa
AS SAMPO PANK		AS KREDIIDIPANK	
Tütarettevõtjad		Tütarettevõtjad	
1. AS Sampo Liising	Eesti	1. Krediidipanga Liisingu AS	Eesti
2. AS Optiva Kinnisvara	Eesti	2. AS Martiniza	Eesti
3. AS EMP Projekteerimis- ja Konsultatsiooni Büroo	Eesti	TALLINNA ÄRIPANGA AS	
4. AS Foreks Arendus	Eesti	Tütarettevõtjad	
5. AS EstIB-Tallininvesti Varahaldus	Eesti	1. TBB Liisingu AS	Eesti
6. AS EstIB Vara	Eesti	2. Ventura Investeeringimise AS	Eesti
Sidusettevõtjad		AS PREATONI PANK	
1. AS EFM Optiva Varahaldus	Eesti	Välisriikides asuvad tütarettevõtjad	
2. Kinnisvara Finantseerimise AS	Eesti	Tütar- ja sidusettevõtjad puuduvad	
1. SIA Forex Lizing	Läti		
Muud konsolideerimisgruppi kuuluvad ettevõtjad		MERITA BANK PLC EESTI FILIAAL	
1. Forex Varahaldamise AS	Eesti	AS NORDEA FINANCE ESTONIA	

Krediidiasutuste seaduse paragrahvi 103 lõike 1 punkti 1 kohaselt on Pangainspeksioonil õigus teha ettekirjutusi, kui järelevalve käigus on avastatud seaduste või muude õigusaktide rikkumisi. 2000. aastal tehti krediidiasutustele ettekirjutusi järgmistes olulisemates valdkondades:

- krediidiasutuste usaldatavusnormatiivide täitmine;
- Eesti Pangale esitatavate finantsaruannete nõuetekohane täitmine;
- laenutegevuse vastavusse viimine krediidiasutuste seaduses ja panga sisemistes juhendmaterjalides kehtestatud nõuetega;
- krediidiriski kontrollimise, juhtimise ja hindamise süsteemide täiustamine;
- juhtorganite tegevuse vastavusse viimine krediidiasutuste seaduses sätestatud nõuetega;
- krediidiasutuste sisemiste riskijuhtimis- ja kontrollisüsteemide täiustamine;
- rahapesu tökestamise seaduse nõuetekohane täitmine.

Lisaks ettekirjutustele juhtis Pangainspeksioon **märgukirjadega** krediidiasutuste tähelepanu aruannetes esinenud vigadele (tulevikutehingute kajastamine, avalikes aruannetes esinevad puudused jms). Samuti saadeti kõigile krediidiasutustele märgukiri kiirenenud laenukasvu kohta, osutades sellega kaasnevatele riskidele.

ÜLDJÄRELEVALVE

Üldjärelevalve talituse ülesandeks on Pangainspektsiooni juriidiline teenindamine, registrite haldamine ja rahvusvahelise koostöö korraldamine. Samuti osaletakse panganduse regulatiivaktide analüüsil ning nende väljatöötamisel. 2000. aastal oli olulisel kohal ka õigusliku hinnangu andmine kohapealse kontrolli tulemustele, krediidiasutuste põhikirjade analüüs, krediidiasutuste juhtide nõuetele vastavuse hindamine ning loataotluste menetlemine.

Kooskõlas krediidiasutuste seaduse ning Eesti Panga presidendi 2000. a 22. juuni määrusega nr 8 on Pangainspektsioon **krediidiasutuste andmekogu vastutav töötaja**. Ka sellega tegeleb üldjärelevalve talitus. Andmekogu sisaldab andmeid krediidiasutuste, nende filialide, esinduste, tütar- ja sidusettevõtjate ning välisriikide krediidiasutuste filialide ja esinduste kohta, samuti krediidiasutuste audiitor-kontrolli tulemuste kohta.

Lisaks 2000. aastal rakendatud andmekogule haldab üldjärelevalve talitus ka välissularaha ostumuügipunktide registrit ja krediidiasutuse juhtide vastavust kinnitavate andmete ja majanduslike huvide registrit.

AASTA 2000 PROBLEEM

Lähtudes asjaolust, et ka 29. veebruar 2000 oli võimaliku arvutivea suhtes kriitiline kuupäev, jätkus pangajärelevalve valdkonnas ka pärast aastavahetust tegevus, mis oli suunatud võimalike infotehnoloogiliste probleemidega kaasnevate riskide hindamisele. Juhtroll selles oli Eesti Panga Pangainspektsioonil. Krediidiasutuste tähelepanu juhiti 29. veebruarile kui aasta 2000 vea suhtes kriitilisele kuupäevale, mil arvuti riist- või tarkvara võinuks aastat käsitleda mitteliigaastana. Sel juhul tekkinud probleemid oleksid oluliselt mõjutanud äritegevust.

Aasta 2000 saabumisega seotud võimalikku arvutiviga ennetavat tegevust alustati pangasektoris juba 1998. aasta jaanuaris. Eesmärgiks oli kindlustada kõigi süsteemide häireteta toimimine aasta 2000 saabumisel ja edaspidi. Järelevalve teostamisel lähtus Pangainspektsioon rahvusvaheliselt aktsepteeritud metodikast. Pankade valmisoleku tagamiseks aasta 2000 vea suhtes kontrolliti krediidiasutusi kohapeal kahes etapis. Lisaks pidas Pangainspektsioon väga oluliseks pidevalt tegelda likviidsusriski vältimise probleemidega, et olla operatiivselt informeeritud võimalikest ohumärkidest ning tagada normaalne pangandustegevus.

Krediidiasutustes tehti aasta 2000 veakindluse nimel põhjalikke ettevalmistusi, mille käigus teadvustati probleem, loodi organisatsiooniline raamistik, teostati inventuur, hinnati aasta 2000 mõju nii panga äritegevusele kui ka infosüsteemidele, testiti ja uuendati infosüsteemide komponente, testiti terviksüsteeme ja koostati talitluspiidevuse plaanid. Tänu põhjalikule ettevalmistustööl pangasektoris aasta 2000 probleemist tingitud süsteemseid vigu ei ilmnenuud, ei aastavahetusel ega ka 29. veebruaril 2000.